

Wstęp

Podjmując problematykę rodziny badacze sięgają niejednokrotnie do materiałów źródłowych takich jak czasopisma i podręczniki. Podnosząc wagę wymienionych źródeł dla badań nad rodziną postanowiliśmy ująć artykuły odnoszące się do tej problematyki w dwa odrębne rozdziały – **I. Problemy wychowania w rodzinie na łamach czasopism; II. Rodzina w świetle wybranych podręczników szkolnych.** „Prasa (...) zawiera bogaty zbiór informacji dotyczących interakcji i komunikacji społecznej, w której dokonuje się proces wychowania, aktu komunikowania masowego, intencji nadawcy, kodu komunikacyjnego, intencjonalnego odbiorcy oraz treści procesów komunikacji społecznej”¹. Czasopisma, zarówno pedagogiczne jak i społeczno-kulturalne również polityczne – ukazujące się w XIX i XX wieku – stanowią odzwierciedlenie zainteresowań społeczeństwa ówczesnymi problemami. Zmiany społeczne ale i ekonomiczne zwróciły uwagę pedagogów, społeczników i publicystów na rolę rodziny w wychowaniu dzieci. Artykuły publikowane na łamach czasopism wskazywały np. drogi rozwiązywania konkretnych problemów, pouczały rodziców jak rozwiązywać sprawy życia codziennego, doradzały w istotnych kwestiach wychowawczych. Czasopisma również zwracały uwagę rodzicom, a przede wszystkim matkom, o potrzebie podnoszenia wiedzy pedagogicznej i jej zastosowania w wychowaniu dzieci. Autorki artykułów zamieszczonych w pierwszym rozdziale – M. Stawiak-Ososińska, M. Okrasa i R. Bednarz-Grzybek, odnoszą się do czasopism dziewiętnastowiecznych jak np.: galicyjskie: „Niewiasta” i „Kalina” czy

¹ W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983, s. 13 za A. Kicowska, *Prasa jako źródło w badaniach historyczno-edukacyjnych (wybrane problemy)*, [w:] T. Jałmużna, I. Michalska, G. Michalski (red.) *Konteksty i metody w badaniach historyczno-pedagogicznych*. Kraków 2004, s. 194.

warszawski „Bluszcz”. Poprzez publikacje w czasopismach, jak stwierdza R. Bednarz-Grzybek, zachęcano matki do wprowadzania przykładowo zabaw na świeżym powietrzu i pisano na temat celowego zakupu dla dzieci zabawek. Z kolei M. Piwowarczyk prezentuje tematykę zawartą w lokalnej prasie zbąszyńskiej okresu II RP, podnoszącej problemy wychowania w rodzinie. Częściowo z podtytułem rozdziału koresponduje artykuł E. Magiery, w którym autorka powołuje się na liczne czasopisma, podejmujące problematykę spółdzielczości.

Rozdział zamyka artykuł dotyczący współczesnych nam czasów i rodziny, natomiast wybór bohaterki rozważań jest nietypowy. Zaprezentowano negatywny obraz teściowej popularyzowany na łamach prasy kobiecej, jak „Claudia”, „Kobieta i Życie”, „Naj” czy „Pani domu”. Na podstawie analizy licznych artykułów (opinii młodych czytelniczek) autorka – E. Sapia-Drewniak zauważa, iż prasa podejmuje starania zmierzające do zmiany stereotypowego obrazu współczesnej teściowej.

Analiza podręczników pod kątem treści dotyczących rodziny wypełnia kolejny rozdział. Jak podkreśla L. Mokrzecki „analizując ten typ dokumentów, dążymy zwykle do udzielenia odpowiedzi na pytania dotyczące ich konstrukcji, stopnia oryginalności, źródeł inspiracji autora, relacji do innych zbliżonych opracowań, sposobu podejścia do kwestii szczegółowych, przyczyn pominięcia pewnych faktów i wydarzeń, (...), upowszechnionych wzorców i ideałów wychowania itp.”². Autorzy, zarówno polscy (K. Kochan, M. Szybalska), jak i czescy (J. Mihola, K. Stepanek) koncentrują uwagę na treściach podręcznikowych, które miały na celu kreowanie właściwego (ze stanowiska państwa również autorów podręczników) modelu rodziny i wskazywania dziecku – uczniowi, dróg do budowania poprawnie funkcjonującej rodziny w jego dorosłym życiu. Należy zauważyć że prezentowane podręczniki stanowiły odzwierciedlenie społecznej polityki państwa, w tym wypadku wobec rodziny.

Podejmując problematykę współczesnej rodziny postanowiliśmy odwołać się do badań autorów tekstów, które zamieściliśmy w rozdziale III zatytułowanym „**Rola rodziny w wychowaniu młodego pokolenia**”.

Postrzeganie własnej rodziny ale również jej historii, przekazu tradycji wartości związany jest artykuł J. Szablickiej-Żak, odnoszący się do problematyki seminarium pedagogicznego, prowadzonego przez

²L. Mokrzecki, *Źródła do dziejów nauczania historii w szkolnictwie epoki nowożytnej*, [w:] *Konteksty i metody...* dz. cyt., s. 158.

Autorkę w Instytucie Pedagogiki. Seminarium jest okazją do osobistej refleksji nad rolą rodziny i wypełniania przez nią określonych funkcji w relacji ja – moja rodzina. To również kwestia współdziałania rodziny ze środowiskiem wychowawczym dziecka np. ze szkołą. Artykuł M. Radziszewskiej wprowadza w problematykę współdziałania rodziny i szkoły w pierwszych latach po II wojnie światowej. „Rodzina w kształtującym się w Polsce po roku 1945 totalitarnym systemie społeczno-politycznym miała zająć inne niż dotąd miejsce. Zmiana usytuowania rodziny w strukturze społecznej oznaczała w praktyce dążność władz komunistycznych do ograniczenia jej prerogatyw, zwłaszcza w obszarze funkcji wychowawczej”³. Potwierdzeniem powyższych uwag są badania wymienionej M. Radziszewskiej, która analizuje kwestie współpracy rodziny i szkoły w regionie Warmii i Mazur.

Wydawało się uzasadnionym wprowadzenie do tomu poświęconego rodzinie rozdziału IV traktującego o wychowaniu pozarodzinnym (**Przekaz kulturowy w wychowaniu pozarodzinnym**). Zamieściliśmy w nim cztery artykuły (R. Ślęczka, J. Wołczuk, E. Bartkowiak, W. Chmielewski) ukazujące szeroką tematykę działań podejmowanych przez różne instytucje, które wspierały wychowanie w rodzinie bądź narzucały własną (państwową) wizję wychowania „wbrew rodzinie”.

Zamieszczone w tomie 2 artykuły wskazują na kierunki podejmowanych przez autorów badań nad rodziną – w przeszłości i współcześnie. Ukazują wiele wątków dotyczących roli rodziny czy pełnionych funkcji wobec młodego pokolenia. „Historyczno-pedagogiczna analiza zagadnień wychowania w rodzinie może wnieść istotny wkład do badań prowadzonych nad rodziną przez przedstawicieli innych nauk (...)”⁴. Z tym przekonaniem oddajemy powyższy tom „**Wychowania w rodzinie**” do rąk czytelników.

³R. Grzybowski, *Pedagogizacja rodziny jako próba włączenia jej do procesu laicyzacji wychowania dzieci i młodzieży w PRL*, [w:] I. Michalska i G. Michalski (red.), *Orientacje i kierunki w badaniach historyczno-pedagogicznych*, Łódź 2009, s. 123.

⁴K. Jakubiak (red.), *Rodzina jako środowisko wychowawcze w czasach nowożytnych*, Bydgoszcz 1995, s. 7.